

ΟΜΗΡΟΣ

Έτος Γ'.

ΕΝ ΣΜΥΡΝΗ 1875.

Φυλ. Β'.

ΠΕΡΙ ΘΕΑΤΡΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΠΙΡΡΟΗΣ ΑΥΤΟΥ ΕΠΙ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΩΝ.

Λόγος έκφωνηθείς εν τῷ Συλλόγῳ Ὁμήρῳ
τὴν 8 Δεκεμβρ. 1874 ὑπὸ τῆς Κυρίας
ΕΛΕΝΗΣ Δ. ΑΥΓΕΡΙΝΟΥ.

Φιλόμουσοι Κυρίαὶ καὶ Κύριοι.

Θὰ ὁμιλήσω περὶ θεάτρου καὶ τῆς ἐπιρ-
ροῆς αὐτοῦ ἐπὶ τῶν κοινωσιῶν. Κέρη Ἑλ-
ληνίς, τολμῶσα τὸ πρῶτον μὲ πόδα ὑπα-
τρέμοντα καὶ καρδίαν δειλὴν νὰ ἀναβῆ ἐ-
πὶ βήματος τότῳ σπουδαίου, πέποιθεν ὅτι
θα τύχη κριτῶν εὐμενῶν.

Συναισθάνομαι ὅτι ἐξελεξάμην θέμα
δύσκολον, δεόμενον καὶ κόπου πολλοῦ καὶ
χρόνου μακροῦ καὶ πηγῶν ἀφθονίαν, ἀ-
παιτοῦν εὐρείαν πολυμαθεῖαν καὶ φιλόσοφον
νοῦν ἐπιμελῶς ἀσκηθέντα ἐν ταῖς θεωρίαις

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. Β')

τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ὡραίου.
Ἐγὼ δὲ πάντων τούτων ἐστερημένη, ἐπε-
ρεῖδομαι ἐξ ἀνάγκης ἐπὶ τῶν ἀκαριαίων
ἐμπνεύσεων καὶ τοῦ εὐτελοῦς κεφαλαίου
τῶν μικρῶν μου γνώσεων. Γινώσχετε ἐκτὸς
τούτων ὅτι καταγομαι ἐκ φυλῆς, ἥτις πε-
ριορίζει ἐτι τὰς ἀπογόνους τῆς Σαπφούς καὶ
τῆς Κορίννης, τῆς Ἀσπασίας καὶ τῆς Ὑπα-
τίας, εἰς τὴν ἡλακάτην καὶ τὸν ἰστόν, ἢ ἀ-
ναγκάζει αὐτὰς πρὸς ἀποφυγὴν τῆς πλή-
ξεως καὶ τῆς ἀργίας ν' ἀναπαύωνται ἐπὶ
ἀνακλίντρων κινουμένων καὶ νὰ συνδιαλέ-
γωνται περὶ συρμοῦ καὶ περὶ μυρίων ἄλλων
μικρῶν καὶ τετριμμένων ἀντικειμένων. Ἄλ-
λὰ τὸ δύσκολον θέμα μου μοὶ ἐπιβάλλεται
ὑπὸ τοῦ σταδίου εἰς ὃ ἐπεδόθην μετ' ἐλ-
πίδων, ἀρυσθεῖσα θάρρος ἐκ τοῦ εὐγενοῦς
αὐτοῦ σκοποῦ. Εὐτελής καὶ γὰρ καὶ πρωτό-
πειρος ἰέρεια τῆς ἐθνικῆς σκηνῆς, ἐτόλμη-
σα νὰ προσκαλέσω ὑμᾶς εἰς πνευματικὴν
τράπεζαν λιτὴν μὲν ἀλλ', ὡς νομίζω, ὑ-
γιεινὴν καὶ ὅπως δῆποτε εὐάρεστον. Τού-
του δ' ἕνεκα ἐπικαλοῦμαι τὴν ἐπιείκειαν

καὶ τὴν συγγνώμην τῶν ἀκροατῶν μου. Πῶς ἠδυνάμην ν' ἀντιστῶ εἰς αἶσθημα θερμὸν, ἐξεγερθὲν ἐντός μου καὶ μὴ ὑπακοῦον εἰς τὰς εἰσηγήσεις τῆς δειλίας καὶ τῆς ἀσθενείας τῶν γνώσεων; Ὑπὸ τὸν ὠραῖον οὐρανὸν τῆς καλῆς Ἰωνίας, παρὰ τὰ βεῖθρα τοῦ Μέλητος, εὖρον ἱερὸν τέμενος, ἔμαθον ὅτι Σεῖς, φιλόμουσοι Σμυρναῖοι, ἐπήξατε φωλεὰν τῶν μουσῶν, κηρύξαντες προστάτην αὐτῆς τὴν σεβασμίαν σκιάν τοῦ μεγάλου Μελησιγενοῦς, καὶ ἔσπευσα νὰ χύσω σπονδὴν καὶ νὰ προσφέρω λιθανωτὸν, ὃν μοὶ χορηγεῖ αἶσθημα ἁγίου ἐνθουσιασμοῦ. Πῶς; Εἶμαι φοιβόληπτος λοιπόν! Ἡ φαντασία μου διαλύουσα τὰ σκότῃ τοῦ παρελθόντος εἰσδύει διὰ μέσου τῶν αἰώνων, καὶ ῥαγδαία αἰσθήματα ἀνακοχλάζοντα δρμητικῶς ἐντός τοῦ στήθους μου φυγαδεύουσι τὰ νέφη τοῦ μέλλοντος! Ἦδη αἰσθάνομαι τὴν κόμην μου ἀνορθουμένην ὑπὸ συγκινήσεως, καὶ τὸ δαιμόνιον τοῦ ἀθανάτου ποιητοῦ τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσεΐας ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν περιϊπτάμενον καὶ εὐαγγελιζόμενον τὸν μέγαν προορισμὸν τῆς ἡμετέρας φυλῆς! Βλέπω τέλος τοὺς φιλομούσους Σμυρναίους ὑποθάλλοντας πνευματικὸν πυρσὸν, μέλλοντα νὰ ἐκτείνῃ βαθμηδὸν τὸ φῶς αὐτοῦ εἰς τὰ βάθη τῆς Ἀσίας!

Ἐχουσα ἀκροατὰς ἐμοῦ κρείττονας ἐπὶ πολυμαθείᾳ ἀποφεύγω τὰς ἱστορικὰς λεπτομερείας· ἄλλως τε καὶ δὲν αἰσθάνομαι ἐν αὐταῖς ἀνάλογον δύναμιν ἀντάξιον πρὸς τὸ ἀντικείμενόν μου. Μοὶ ἀρκεῖ ἢ ἀνάμνησις ὅτι τὸ θέατρον εἶναι καρπὸς ἑλληνικῆς μεγαλοφυΐας, ἧτις ἐδωρήσατο τῷ κόσμῳ τὴν ἀρίστην καὶ ἐπωφελεστάτην τῶν πνευματικῶν ἡδονῶν, ὅτι ἢ ἐκ τῆς ἐφευρέσεως αὐτοῦ παραχθεῖσα δόξα ἐκληροδοτήθη ἡμῖν τοῖς ἀπογόνους τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες κατὰ καθῆκον ὀφείλομεν νὰ σεβασθῶμεν καὶ νὰ λαμπρύνωμεν αὐτὴν ἐτι πλέον.

Τελουμένης τῆς μεγάλης τῶν Διονυσίων ἑορτῆς, ὃ πρὸς τιμὴν τοῦ υἱοῦ τῆς Σεμέλης ὀργιάζων λαὸς τῶν Ἀθηναίων εἶδε τὸν Θέσπιν ἀνεγείροντα ἰκρίωμα καὶ ἐπ' αὐτοῦ ὑποκρινόμενον τὸν πρωταγωνιστὴν τῆς τραγωδίας ἢ τῆς κωμωδίας, ὅπως προκαλῆ τὸν φόβον καὶ τὸν ἔλεον, ἢ διεγείρῃ εἰς τὰ πλήθη γέλωτα καὶ εὐθυμίαν. Ταχέως δὲ τὸ ἰκρίωμα τοῦ Θέσπιδος μετεβλήθη εἰς μεγαλοπρεπῆ σκηνὴν, ἐνθα συρρέοντες οἱ Ἀθηναῖοι ἐτέρποντο καὶ συνεκινουῦντο, ἐδιδάσκοντο καὶ ἐθαύμαζον ἀκούοντες τὸν ὑψιπέτην Αἰσχύλον ἐκτραγωδοῦντα τὰ παθήματα τοῦ Προμηθέως, καὶ ἐγκωμιάζοντα τὰ κατορθώματα τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῆς Σαλαμίνας, ἢ τὸν Σοφοκλέα περιγράφοντα τὸ ἔλεεινὸν τέλος τῆς Ἀντιγόνης καὶ τῆς φοβερᾶς δυστυχίας τοῦ Οἰδίποδος, τὴν ἀδελφικὴν στοργὴν τῆς Ἠλέκτρας καὶ τὴν φιλέκδικον διψάν τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀγαμέμνονος, ἢ τέλος, τὸν Εὐριπίδην διδάσκοντα αὐτοὺς τὰς ἀγνοτάτας ἀληθείας τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς ἠθικῆς, τοῦ καλοῦ καὶ τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας. Ἐκτοτε δὲ τὸ θέατρον κατέστη τὸ κάλλιστον καὶ διηνεκὲς ἐντρυφήμα τῶν ἀπανταχοῦ ἑλληνικῶν πόλεων, ὡς μαρτυροῦσι τὰ σήμερον περισωζόμενα τῶν θεάτρων ἐρείπια ὑπὸ τὴν σποδὸν πάσης ἀρχαίας πόλεως. Εἰς τοσοῦτον δὲ ἀνῆλθε τελειότητος βαθμὸν, ὥστε πολλοὶ τῶν ἐν Σικελίᾳ ὑπὸ τὸν Δημοσθένην καὶ Νικίαν ἀτυχησάντων Ἀθηναίων ἀπηλλάγησαν τῆς δουλείας καὶ τῶν λατομείων, ἀπαγγέλλοντες πρὸ τῶν Συρακουσίων τεμάχια τραγωδιῶν.

Ἡ ἀπὸ τῆς θεατρικῆς σκηνῆς διαμορφωθείσα κυρίως Ἀττικὴ χάρις καὶ εὐγλωττία διεβोधθη πανταχοῦ, καὶ φιλομαθεῖς παντὸς ἔθνους ἔσπευδον πρὸς τὰς Ἀθήνας, τὴν φαινήν ταύτην ἐστίαν τῆς διανοίας καὶ τῶν ὠραίων τεχνῶν, ἵνα ποτισθῶσι διαυγῇ νάματα τοῦ καλοῦ καὶ τῆς σοφίας.

Οἱ ἐν Μακεδονίᾳ βασιλεῖς προσεκάλουν τὸν Εὐριπίδην εἰς τὴν ἑαυτῶν αὐλήν μετὰ

μεγάλων τιμῶν. Οἱ Πτολεμαῖοι ἰκέτευον τὸν εὐχαριν Μένανδρον νὰ μεταβῆ εἰς Αἴγυπτον. Αἱ ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι παρεμύθουν τὸν ὑπὸ τῆς ἥττης τεθλιμμένον Αἰσχύλον, ὅστις ἀποδημῶν εἰς Ἰταλίαν ἐξήγειρεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν λαῶν. Οἱ βασιλεῖς τέλος τῆς Συρίας διέδιδον διὰ δραματικῶν θιάσων τὸ πνεῦμα τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ μέχρι τῶν ἐσχατιῶν τῆς Ἰνδικῆς. Πλὴν τί λέγω! Μὴ αὐτοὶ οἱ βάρβαροι δυνάσται τῶν Πάρθων καὶ τῆς Ἀρμενίας δὲν εἰσήγαγον ἐν ταῖς αὐλαῖς αὐτῶν τὰ θεάματα τῶν Ἑλληνικῶν τραγωδιῶν; Οἱ κοσμοκράτορες Ρωμαῖοι, ἅμα τῇ θέᾳ τῶν Ἑλληνικῶν παραστάσεων ἀηδισθέντες βαθμηδὸν ἐκ τῆς φρικώδους ἀνθρωποθυσίας τῶν ἵπποδρομιῶν, ἐγένοντο τυφλοὶ τῶν Ἑλλήνων θαυμασταὶ καὶ μιμηταί. Ὁ Ὀράτιος συνεβούλευε τοῖς νέοις νὰ μελετῶσι τὰ ἑλληνικὰ πρότυπα νυκτὸς καὶ ἡμέρας, καὶ ἐκήρυξεν ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἑλληνικὸν ἐξημέρωσε τὸ ἄγριον Λάτιον. Καὶ δὲν σφάλλεται πολὺ ὁ πιστεύων, ὅτι οἱ Ἕλληνες διὰ τοῦ θεάτρου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκτῆσαντο ἐν Ρώμῃ τὴν πασίγνωστον αὐτῶν ὑπεροχὴν, ἐπιβληθέντες εἰς τοὺς ἀγερώχους νικητὰς των διὰ τοῦ χρυσοῦ χαλινοῦ τῆς διανοίας, ἐξηλλήνισαν δὲ ἡρέμα καὶ αὐτὴν τὴν Ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν! Ἀλλὰ καὶ μετὰ τοὺς Ρωμαίους δὲν ἐπάύσαντο ἐπιφαινόμενοι μιμηταὶ τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Σοφοκλέους, τοῦ Μένανδρου καὶ τοῦ Ἀριστοφάνους.

Ἀπ' οὗ τὰ σκόττη τοῦ Μεσαιῶνος ἤρξαντο διαλυόμενα κατὰ τὴν δυτικὴν Εὐρώπην καὶ τὰ γράμματα ἀναγεννώμενα, τὸ θέατρον ἀνέστη πάλιν ἐπὶ τῶν βάσεων τῶν διαγεγραμμένων ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἐν Ἰταλίᾳ παρήγαγε καρποὺς ἀγαθοὺς, ἐν δὲ τῇ Γαλίᾳ ἐλαπρύνθη καὶ ἐκλείσθη διὰ τῶν ἀθανάτων ἔργων τοῦ Ρακίνα καὶ τοῦ Κορνηλίου, τοῦ Βολταίρου καὶ τοῦ Μολιέρου.

Ἀλλ' ὅμως καὶ τὸ θέατρον ἠναγκάσθη εἰς ἀνάγκης νὰ παρακολουθήσῃ τὰ ἦθη

τῶν λαῶν καὶ τὸ πνεῦμα τῶν διαφόρων ἐποχῶν. Ὁ Ἄγγλος Σαίξπηρ, ἐμπεφορημένος ἀληθῶς ὑπὸ δαιμονίου μεγαλοφυΐας, ὑπερπηδήσας τοὺς Ἀριστοτελικοὺς φραγμοὺς τῆς τραγωδίας ἵδρυσεν νέαν δραματικὴν σχολὴν, τὴν ρωμαντικὴν καλουμένην, ἧς τὰς παραδόσεις ἠκολούθησαν ποιηταὶ τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Γερμανίας, ἕως οὗ ἡ σχολὴ αὕτη ἐκφυλισθεῖσα κατέπεσε, διότι ἀδέξιοι καὶ ἀφυσεῖς Γάλλοι μυθογράφοι, παρασυρόμενοι ὑπὸ διεφθαρμένης καὶ ὑλόφρονος καλαισθησίας, εἰσέπηδησαν εἰς τοὺς λειμῶνας τῆς δραματικῆς φιλολογίας καὶ διέφθειραν αὐτοὺς ἐπὶ μεγίστη ζημίᾳ τῶν ἠθῶν, τῆς ἠθικῆς, τῆς ποιήσεως, τῆς ἐν γένει δραματικῆς καλλιτεχνίας καὶ τῶν ὡραίων τεχνῶν. Καὶ ὅμως τὸ θέατρον σήμερον, ὑποθαλπόμενον καὶ ἀγαπώμενον ἀπανταχοῦ τῆς ὑψηλίου, ἀνεδείχθη παρὰ πάσῃ κοινωνίᾳ ἢ μᾶλλον εὐάρεστος τῶν πνευματικῶν ἀπολαύσεων, ἢ δὲ ὑπαρξίς αὐτοῦ ἐν πάσῃ χώρᾳ δεικνύει τὸν βαθμὸν τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡναγκάσθη, ἀξιότιμοι Κυρίαὶ καὶ Κύριοι, νὰ διηγηθῶ συντόμως τὴν ἱστορίαν τῆς θεατρικῆς σκηνῆς, ὅπως ὑποδείξω ἀπλῶς τὴν καταγωγὴν, τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν διάδοσιν αὐτῆς, καταστήσω δὲ τοῖς πᾶσι καταληπτὴν τὴν μεγάλην ἀξίαν, τὴν ὁποῖαν τὰ ἔθνη εἰς αὐτὴν ἀποδίδουσιν. Ἀλλ' ὁ σκοπὸς, δι' ὃν ἐκάλεσα ὑμᾶς, ἀποβλέπει ὄχι εἰς τὴν ἱστορίαν, ἀλλ' εἰς τὴν ἐπιρροὴν τοῦ θεάτρου ἐπὶ τῶν κοινωνιῶν. Ἴδου ὅ,τι κυρίως διανοοῦμαι νὰ πραγματευθῶ.

Τὸ θέατρον ὁποῖαν παρέχει εἰς τὰς κοινωνίας ὠφέλειαν; Εἶναι μέσον μόνον τέρψεως ἀνακουφίζον τὸν ἄνθρωπον ἀπλῶς ἀπὸ τῶν ταλαιπωριῶν τοῦ βίου καὶ τῆς ἐργασίας, ἢ ἀποβλέπει καὶ εἰς ὑψηλότερον σκοπόν;

Ἐπηρετεῖ τὰ ἦθη καὶ τὴν ἀρετὴν, ἢ τὰ ἦθη ἐκφραυλίζον ἀποβαίνει βορβορώδης πηγὴ διαφθορᾶς καὶ ἐξαχρειώσεως; ἀναπτύσσει τὴν φιλολογίαν, τὴν διάνοιαν

καὶ τὸν πολιτισμὸν, ἢ ἐξωθεῖ τὰ ἔθνη εἰς τὴν παρακμὴν καὶ τὸν ὕλισμὸν, τὸν σάρακα τοῦτον τοῦ πνεύματος καὶ τῶν εὐγενῶν ὀρμῶν τῆς καρδίας; Προάγει τὰς ὠραίας τέχνας; δύναται ἐπὶ τέλους ἢ ὑπαρξίς καὶ ἡ ἀνάπτυξις αὐτοῦ ν' ἀναχθῆ εἰς τὸ ὕψος μεγάλου ἐθνικοῦ ζητήματος, ἀξίου νὰ ἐπισύρῃ εἰς ἑαυτὸ τὴν προσοχὴν τῶν λαῶν καὶ τὴν ἐνδελεχῆ μέριμναν τῶν κυβερνήσεων;

Ἀποφεύγουσα νὰ ἐπικαλεσθῶ εἰς ἐπικουρίαν τοὺς ἀπείρους τῆς θεατρικῆς σκηνῆς συνηγόρους, ὅπως ὑποδείξω ἡλίκην ὠφέλειαν ἐκ τῶν δραματικῶν θεαμάτων προσπορίζονται αἱ κοινωνίαι, ἀναφέρω μόνον τὸν μέγιστον πολιτικὸν τῆς ἀρχαιότητος, τὸν Περικλέα. Ὁ μέγας ἀνὴρ, οὗ τὸ ὄνομα χαρακτηρίζει τὴν λαμπροτέραν ἐποχὴν τῆς παγκοσμίου ἱστορίας, ὁ διαπρέψας ἐν τοῖς σταδίοις τῆς πολιτικῆς καὶ τοῦ πολέμου, ὁ δεσπόσας διὰ τῆς πειθοῦς καὶ τῆς διανοίας ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη λαοῦ ἀσταθοῦς καὶ φιλοδόξου, βιοῦντος ὑπὸ τὴν μᾶλλον ἀχαλίνωτον δημοκρατίαν, ὁ ἀπὸ τῆς Πηνελόης ἀστράπτων καὶ βροντῶν δίκην Διὸς Ὀλυμπίου, λέγειν δὲ καὶ πράττειν δυνατώτατος κατὰ τὸν ἱστορικὸν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὁ φίλος τῶν φιλοσόφων καὶ ἐλευθέρως προστάτης τῶν καλλιτεχνῶν, δι' ὧν ἀνήγειρε τὰ ἀριστουργήματα τοῦ Παρθενῶνος καὶ τῶν Προπυλαίων, ὑπῆρξεν ὁ θερμότερος θιασώτης τῶν δραματικῶν παραστάσεων. Αὐτὸς μετέφερε τῶν συμμάχων τὸ ταμεῖον ἀπὸ τῆς Δήλου εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Ἀκρόπολιν, τὰ δὲ ἐν αὐτῷ χρήματα κατηνάλωσεν εἰς ὠραϊσμὸν τῶν Ἀθηναίων καὶ εἰς διανοητικὴν μόρφωσιν τῶν Ἀθηναίων. Ἐδαπάνησεν ἀφρόνως εἰς ἀνεγερσιν μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομῶν! Τὰ χρήματα τῶν συμμάχων πόλεων ἐκ πολεμικῶν θεωρικῶν καταστήτας, παρῆγεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰ μέσα νὰ φοιτῶσι τακτικῶς εἰς τὸ θέατρον! Οὕτω πράττων τί ἐπεδίωκεν ὁ Περικλῆς; Ἠτότευσεν ἄρα τὸν κοινὸν θησαυρὸν, ὅπως ἀποστερήσῃ

τοὺς Ἀθηναίους τῶν μέσων τῆς ἀμύνης καὶ τῆς δόξης ἐν ὄρα πολέμου; ὠδήγει αὐτοὺς εἰς τὸ θέατρον, ὅπως ἐκθηλύνῃ τοὺς συμπολίτας του καὶ ταπεινώσῃ τὸ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δόξης φρόνημά των, τοιοιτοτρόπως δὲ διαφθείρων καὶ ἀπογαυνῶν αὐτοὺς διὰ τῶν ἀπὸ τῆς σκηνῆς διασκεδάσεων, παγιώσῃ τὴν ἀπόλυτον αὐτοῦ ὑπεροχὴν; Ὑπῆρξεν ἀληθῶς ἄνθρωποι διὰ τοιούτων ἐλεεινῶν σκέψεων συκοφαντήσαντες τὰς εὐγενεῖς προθέσεις τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς τῶν Ἀθηναίων! ἀλλ' οἱ κατανοοῦντες τὸν μέγαν σκοπὸν, τὸν ὅποιον διὰ τῶν θεωρικῶν ἐπεδίωξεν ὁ Περικλῆς, θαυμάζουσι τὴν ἔκτακτον αὐτοῦ μεγαλοφυΐαν. Αὐτὸς διανοήθη νὰ καταστήσῃ τὰς Ἀθήνας ἱεράν ἐστίαν τῶν τεχνῶν καὶ τῆς σοφίας, βασιλίδα τῶν συμμάχων πόλεων, ὑπερέχουσαν κατὰ τὴν δόξαν τῶν ἔργων καὶ τὴν ἐξωτερικὴν μεγαλοπρέπειαν, ν' ἀναδείξῃ δὲ τοὺς Ἀθηναίους πρότυπον τελείου λαοῦ, λαὸν ἀρχοντα καὶ δικαστὴν, λαὸν σοφὸν καὶ καλλιτέχνην, ἔχοντα εἰς μέγιστον βαθμὴν ἀνεπτυγμένον τὸ αἶσθημα τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ καλοῦ. Τοῦτο δὲ, ἐν ὄσω ἔζη, ὅπως δῆποτε κατορθώσας, εἶπε μετὰ δικαίας ὑπερηφανείας καὶ οἰονεὶ προφητεύων πρὸς τοὺς συνηγμένους Ἀθηναίους:

« Φιλοκαλοῦμεν γὰρ μετ' εὐτελείας καὶ
 » φιλοσοφοῦμεν ἄνευ μιλακίας, πλούτῳ
 » τε ἔργου μᾶλλον καιρῷ ἢ λόγου κόμπῳ
 » χρώμεθα. » « Μετὰ μεγάλων δὲ ση-
 » μείων καὶ οὐκ ἀμάρτυρόν γε τὴν δύ-
 » ναμιν παρασχομένοι τοῖς τε νῦν καὶ
 » τοῖς ἔπειτα θαυμασθησόμεθα, καὶ οὐδὲν
 » προσδεόμενοι οὔτε Ὀμήρου ἐπαινέτου,
 » οὔτε ὅστις ἂν ἔπεισι μὲν τὸ αὐτίκα τέρ-
 » ψει, τὴν δὲ ἀλήθειαν ἢ ὑπόνοια βλάψει. »
 Τοιαύτας συλλαβῶν καὶ προσπαθήσας νὰ πραγματοποιήσῃ ἰδέας μεγαλοφυῶς ὁ Περικλῆς, ἐθεώρησεν εὐλόγως τὸ θέατρον ὡς τὸ ἀριστον σχολεῖον, ἐν ᾧ ἠδύνατο ν' ἀναπτυχθῆ ἡ διάνοια, νὰ καλλιεργηθῆ ἡ ἠθικὴ καὶ νὰ μορφωθῆ ἡ καλαισθησία τῶν Ἀθηναίων.

Πᾶσαν ιδέαν ἢ ἀλήθειαν οἱ λαοὶ ἀντιλαμβάνονται καὶ συναισθάνονται ζωηρῶς διὰ τῆς φαντασίας καὶ τῶν αἰσθήσεων. Ἄλλως αἱ ἀλήθειαι καὶ αἱ ιδέαι, ἀναγινωσκόμεναι ἐν τοῖς βιβλίοις ἢ ἐκτιθέμεναι δι' ἀχρωματίστου καὶ ξηρᾶς διδασκαλίας, ἀποκρυσταλλοῦνται, οὕτως εἶπεν, ἢ ἐμποιοῦσι πλῆξιν καὶ ἀνίαν καὶ οὐδαμῶς ἢ ἐπ' ἐλάχιστον ἐπενεργοῦσιν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων. Αἱ ιδέαι καὶ αἱ ἀλήθειαι προξενοῦσι βαθεῖαν καὶ ἀνεξάλειπτον ἐντύπωσιν πρὸ πάντων διδασκόμεναι ἀπὸ σκηνῆς, « Οἱ λόγοι, λέγει ἡ Στάελ, λέγουσιν ὀλιγώτερα τῆς δραματικῆς ἀπαγγελίας, καὶ ἡ δραματικὴ ἀπαγγελία ὀλιγώτερα τῶν σχημάτων καὶ τῆς ἐκφράσεως τοῦ προσώπου, τὸ δὲ ἀνερμήνευτον δύναται νὰ καταστήσῃ εἰς ἡμᾶς καταληπτὸν μόνον ἔξοχος ὑποκριτής. » Ἡ σκηνὴ συνδυάζουσα τὸ τερπνὸν μὲ τὸ ὠφέλιμον, συνταράσσει εὐαρέστως τὰ πάθη καὶ γοητεύει τὴν φαντασίαν, οὕτω δὲ καθιστᾷ τὴν ψυχὴν τῶν θεατῶν ἐπιδεκτικὴν διαρκῶν ἐντυπώσεων, τὸν δὲ νοῦν αὐτῶν ἀσφαλὲς ταμεῖον τῶν θησαυρῶν τῆς ἀληθείας. Ἐκεῖθεν ὡς ἀπὸ ζωογόνου πηγῆς ἀρδεύονται ἐπωφελῶς τὰ νήματα τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν εὐγενῶν αἰσθημάτων αἱ κοινωνίαι, ἐκεῖθεν μεταδίδονται θερμότερον τὸ πῦρ τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ ζωηρότερα ἢ ἀγάπη τῶν γενναίων πράξεων, δι' ὧν ἀναδεικνύονται οἱ ἥρωες, ἐκεῖθεν ἀναπτύσσονται εὐγενέστερα τὰ αἰσθήματα τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς φιλίας, τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς στοργῆς, καθαίρεται δὲ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τοῦ βορβόρου τῶν κακιῶν διὰ τῆς ἐκτραγωδήσεως φρικαλέων πράξεων, ἐν αἷς ἢ πάσχουσα ἀρετὴ διεγείρει εἰς τὰς ψυχὰς τὸ μῖσος κατὰ τοῦ ἐγκλήματος καὶ τοῦ ἐγκληματίου, ἐκεῖθεν περιπλέον σπουδάζομεν τοὺς ποικίλους χαρακτῆρας, μακθάνομεν πάντα τὰ πάθη καὶ αἰσθήματα τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, πάσας τὰς περιπετείας, εἰς ἃς ὑπόκειται ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἀρυσόμεθα σοφώτατα διδάγματα ὡς πολύτιμον ἐφόδιον τοῦ βίου μας· ἀλλὰ μὴ ἐκ τῆς σκηνῆς δὲν ἐνισχύεται

ἡ πίστις καὶ ἡ εὐσέβεια; μὴ ἐξ αὐτῆς δὲν διασπείρονται καὶ καρποφοροῦσι περισσότερο καὶ ἀφθονώτερον αἱ ιδέαι, δι' ὧν εὐημεροῦσι καὶ μεγαλύνονται αἱ πολιτεῖαι; Ἄν δὲ τοσοῦτω ὑψηλὸν σκοπὸν ἐκπληροῖ ἢ ἀπὸ σκηνῆς διδασκομένη τραγωδία, ἐξαγνίζουσα δι' ἐλέου καὶ φόβου τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν, ἢ κωμῶδία ἀποκαθαίρει τὰ ἥθη τῶν κοινωνιῶν, προσβάλλουσα τὸ ἐν αὐτοῖς παράλογον, τὸ ἄτοπον, τὸ ἐπιβλαβές, τὸ βάνυτον καὶ τὸ χυδαῖον διὰ τῶν ἰσχυρῶν βελῶν τοῦ γελού· μυκτηρίζει τοῦ ἀνθρώπου τὰ ἐλαττώματα, ὅπως ὀδηγήσῃ αὐτὸν πρὸς τὴν τελειότητα· στιγματίζει τὰ ἐγκλήματα τῶν πολιτευομένων καὶ τῶν ἡγεμόνων, ἐπιτελοῦσα ἀποτελεσματικώτερον τὸ ἔργον τῆς δημοσιογραφίας· δάκνει τὰς κοινωνικὰς κακίας διὰ τῶν ὀδόντων τῆς εἰρωνείας καὶ τοῦ σαρκασμοῦ, καὶ ἀναγκάζει αὐτὰς νὰ κρύπτονται πρὸ αὐτῆς ὡς οἱ ὄφεις ἐν ὥρᾳ χειμῶνος, ἐγκαταλείπεται ἐλεύθερον τὸ στάδιον τοῦ βίου εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀξίαν. Πλὴν δὲ τούτων, μεταδίδει εἰς τὰ ἥθη τῶν τρόπων τὴν χάριν καὶ τῆς εὐφυΐας, ἧτις εἶναι τὸ κυριώτερον δείγμα τοῦ ὀρίμου καὶ ἀκμαζόντος πολιτισμοῦ.

Πρὸς κύρωσιν τῶν λόγων ὀλίγα μοι ἀρκούσι παραδείγματα. Ὁ ἠδὺς Σοφοκλῆς τίθησιν ὑπεράνω παντὸς ἱεροῦ καὶ ὀσίου τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην ἐπιφωνῶν « Καὶ μείζον ὅστις τῆς αὐτοῦ πατρὸς φίλον νομίζει τοῦτον οὐδαμοῦ λέγω. » Ὁ σοφὸς Εὐριπίδης ὑποδεικνύει ἐν τῷ προσώπῳ τῆς Μηδείας τὰ φρικαλέα ἀποτελέσματα τοῦ ἐξαπατηθέντος ἔρωτος, καὶ διδάσκει ἀποφθεγματικῶς πάντα τὰ ἀξιώματα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς πολιτικῆς, τὰς ἀληθείας τῶν ἐπιστημῶν, τῶν ὠραίων τεχνῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας. Ὁ χαρίεις καὶ δικτικὸς Ἀριστοφάνης κεραυνοβολεῖ τοὺς σοφιστὰς ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Σωκράτους, οἵτινες δι' ἀγόνου καὶ ἐπιζημίου σοφιστίας διασαλεύουσι τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ καὶ ἐξασθενίζουσι τὴν πρὸς τὸ καθε-

στὴν ἀγάπην τῶν πολιτῶν. Ὁ Ἴταλὸς Ἀλφιέρης ἐν τῇ τραγωδίᾳ τοῦ Ὀρέστου δὲν παρέχει ἀρίστην εἰκόνα τῆς ἀδελφικῆς στοργῆς καὶ τῆς φιλίας; Ἐν τῇ τραγωδίᾳ τοῦ Σαοῦλ δὲν ἀναδεικνύει ἀξίαν θαυμασμοῦ τὴν χρηστότητα καὶ μεγαλαφροσύνην τοῦ Δαβὶδ, καὶ δὲν σκηνογραφεῖ τοὺς κινδύνους, οὓς ἐπιφέρει κατὰ τῶν ἀνθρώπων ἢ προσέγγισις ζηλοτύπων ἰσχυρῶν καὶ ἢ φιλοδοξία; Οὕτω πράττουσι καὶ οἱ Γάλλοι ποιηταὶ τῆς κλασικῆς τραγωδίας. Ὁ Κορνήλιος ἐμπνέει τὰς παραδύσεις τῆς ἱπποτικῆς τιμῆς ὁ γλαφυρὸς Ρακίνας καταγγέλλει ἐν τῇ Φαίδρα τὸ ἐλεεινὸν τέλος τοῦ ἀνοσίου ἔρωτος, ἐμφυχώνει τοὺς πιστοὺς καὶ ὑμνεῖ τὴν πρὸς τὸ θεῖον ἀφοσίωσιν διὰ τῆς Ἑσθῆρ καὶ τῆς Ἀθαλίας. Ὁ δὲ Βολταῖρος ἐκτραγωδεῖ τὰ θλιβερὰ ἀποτελέσματα τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ διὰ τῆς Ζαΐρας καὶ τοῦ Φανατισμοῦ, καὶ εὐαγγελίζει διὰ τοῦ Βρούτου εἰς τὸ Γαλλικὸν ἔθνος βέλτιον εἶδος πολιτείας. Ὁ δὲ μέγας Σαίξπηρ ἀνελίσσει καταπληκτικῶς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ θεατοῦ πάσας τὰς ἀπόψεις τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν καὶ κακιῶν, χορηγῶν ἡμῖν τοιοῦτοτρόπως τὴν διανοητικὴν πύξιν, ἣτις μᾶς σώζει ἀπὸ τῶν καταιγίδων τῆς τύχης καὶ τοῦ κοινωνικοῦ ναυαγίου. Δὲν λέγω, κυρίαί μου καὶ κύριοί μου, ὅτι τὸ θέατρον εἶναι ἄμβων τις, ἀφ' οὗ κηρύσσεται κυρίως ἡ εὐαγγελικὴ ἠθικὴ καὶ τὰ δόγματα τῆς πίστεως, ἡ ἔδρα καθηγετική, ἀφ' ἧς διδάσκονται αἱ ἀλήθειαι τῶν ἠθικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Ἄπαγε! Αἱ μοῦσαι δὲν εἶναι σχολαστικοὶ ἀρετολόγοι ἄλλα διδάσκοντες καὶ ἄλλα πράττοντες! Θηρεύουσι πρὸ πάντων τὸ καλὸν ὑπὸ πᾶσαν μορφήν, ὅπως τέρπῳσι τὸ ἐπὶ τῆς γῆς δεινοπαθοῦν ἀνθρώπινον γένος διὰ τῆς τέχνης τοῦ ὠραίου, τῶν γοητευτικῶν ὀνειρῶν τῆς φαντασίας καὶ τῶν εὐγενῶν ἡδονῶν τῆς ποιήσεως. Δὲν ἐπιτρέπεται ἄρα γε ἡμῖν τοῖς ἐν ὀδύνῃ καὶ μόχθῳ ταλαιπωρουμένοις ἢ ἀπὸ τοῦ καλοῦ ἡδονή; Τὰς θεμιτὰς καὶ εὐγενεῖς ἡδονὰς τὸ θεῖον ἔ-

πλασε βεβαίως διὰ τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως ἀνακουφίζωσιν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἡδονῶν τῆς ἐργασίας καὶ χορηγῶσιν αὐτοῖς βάλσαμον παρηγορίας πρὸς θεραπείαν τῶν θλίψεων! Ἄλλ' ὅμως ἡ ἰδέα τοῦ καλοῦ συνδέεται στενῶς μὲ τὰς ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς, ἀπὸ τοῦ συνδέσμου δὲ τούτου ἐπωφελοῦμενοι οἱ μεγάλοι ποιηταὶ τέρπουσι καὶ διδάσκουσι συγχρόνως, καθόσον ἐπιτρέπει αὐτοῖς ἡ τέχνη τοῦ ὠραίου.

Ἄλλὰ καὶ μόνον τὴν ἐκ τοῦ θεάματος τέρψιν ἐπιδιῶκον τὸ θέατρον μικρὰν παρέχει εἰς τὰς κοινωνίας ὠφέλειαν; Ἐν τῇ θεατρικῇ σκηνῇ εὖρον πᾶσαι αἱ ὠραῖαι τέχναι ἐνδοξότατον καταφύγιον, καὶ ἐκ τῆς θεατρικῆς σκηνῆς ἐκμυζῶσι τὸ ζωηφόρον γάλα τῆς προόδου καὶ τῆς τελειότητος. Ἐκεῖ ἡ Τερψιχόρη ἀσκεῖ χαρμούνως τὴν σωματικὴν τῆς εὐκαμψίαν, ἐκεῖ ἡ Καλλιόπη ψάλλει τὰ τρόπαια τῶν ἡρώων καὶ τὴν παντοδυναμίαν τῶν Θεῶν, ἐκεῖ ἡ Μελπομένη θρηνολογοῦσα μετὰ πάθους τὰς συμφορὰς τῶν ὀνητῶν ἀναεὶβάζει τὴν ἀρετὴν μέχρι τοῦ θρόνου τῆς ἀθανασίας, ἐκεῖ ἡ Θάλεια τροχίζει εὐθυμος τὰ βέλη τῆς εὐφυΐας, ὅπως διώξῃ τὸ σκαιὸν καὶ εἰδεχθῆς τέρας τῆς κακίας. Ἡ μουσικὴ, ἐν τῇ σκηνῇ προαχθεῖσα εἰς μέγαν τελειότητος βαθμὸν, ἐνέγραψεν εἰς τὰς δέλτους τῆς ἀθανασίας τὰ ὀνόματα τοῦ Βετόβεν καὶ τοῦ Μόζαρτ, τοῦ Ροσσίνι καὶ τοῦ Δονιζέτη. Ἐκ τῆς σκηνῆς ὡσαύτως οἱ ζωγράφοι συλλαμβάνουσι τὰς ἀρίστας τῶν εἰκόνων, ἡ δὲ ἔκφρασις καὶ τὸ σχῆμα τοῦ ὑποκριτοῦ ἐμπνέουσι τὰς ἐκπληκτικωτέρας ἰδέας εἰς τοὺς καλλιτέχνας τῆς γλυπτικῆς. Προσέτι ἀπὸ τῆς θεατρικῆς σκηνῆς ἀποκτῶσιν αἱ κοινωνίαι τὴν κοσμιότητα καὶ χάριν τῶν τρόπων, ἀναπτύσσουσι δὲ ἐν τῇ συνειδήσει αὐτῶν τὴν λεπτὴν καὶ ἡσκημένην καλαισθησίαν, διὰ τῆς ὁποίας αἰσθάνονται τὸν ἀληθῆ τύπον τοῦ ὠραίου καὶ τῆς ἐντελείας. Εἶναι λοιπὸν μικρὰ διὰ τὰ ἔθνη ἢ ἐκ τῆς προαγωγῆς τῶν ὠραίων τεχνῶν ὠφέλεια, ἢν χορηγεῖ τὸ θέατρον, καὶ ἣτις ὀδηγεῖ αὐτὰ εἰς τὸ ἀνώτατον

σημείον τοῦ πολιτισμοῦ; Δὲν εἶχε λοιπὸν δίκαιον ὁ μέγας Περικλῆς ἀφθόνως δαπανῶν διὰ τὸ θέατρον; Τί ἄλλο περισσώτερον, πλὴν τῶν ὠραίων τεχνῶν, διατηρεῖ μέχρι τῆς σήμερον ἀπαραμείωτον τὸ κλέος τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων, ἀνέδειξε δὲ τὰς Ἀθήνας πνευματικὴν Μητρόπολιν τῶν πεπολιτισμένων λαῶν, Ἱερουσαλήμ τῶν τεχνῶν καὶ τῆς σοφίας, ἱερὰν κοιτίδα τοῦ πολιτισμοῦ;

Ἄλλὰ δὲν ἐτελείωσεν ἀκομὴ ἡ ἀπαρίθμησις τῶν ἀπὸ τοῦ θεάτρου ἀγαθῶν. Πλὴν τῶν ὠφελειῶν τὰς ὁποίας μέχρι τοῦδε συνοπτικῶς ἐξεθέμην, ἡ σκηνὴ προσφέρει μεγάλην τινα καὶ ἀνεκτίμητον ὑπηρεσίαν εἰς τὰ ἔθνη, ὑπηρεσίαν χορηγοῦσαν αὐτοῖς μνήμην καὶ δόξαν ἀθάνατον ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Διὰ τῆς σκηνῆς τελειοῦται ἡ γλῶσσα καὶ προάγεται μέγਾਲος ἡ ἐθνικὴ φιλολογία, ἧς ἄνευ τὰ ἔθνη, πολιτικῶς ἀποθνήσκοντα, ἀπόλλυνται ἐν τῇ λήθῃ καὶ τῷ σκότει τῶν αἰώνων. Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἀριθμητικῶς ἀσθενές, περισώζεται διὰ τῶν ἀθανάτων αὐτοῦ ποιητῶν καὶ συγγραφέων! Τί ὁμοίως ἐγένοντο τὰ μεγάλα ἔθνη τῆς Ἀσίας; Ἐτάφησαν ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς Βαβυλώνος καὶ τῆς Νινευῆ! διελύθησαν ὡσεὶ καπνὸς καὶ σποδός!!! Καὶ τί μέλλει ἡμῖν πλέον διὰ τοὺς ἀνθρωπίνους ἐκείνους σωροὺς, οἵτινες παρασυρθέντες ἀπὸ τὸ βεῦμα τοῦ χρόνου ἐχάθησαν εἰς τὰ ἐρέβη τοῦ παρελθόντος, οὐδὲν τῇ ἀνθρωπότητι καταλιπόντες ἀγαθόν, ἐκτὸς καταστροφῶν καὶ ἐρημώσεων; Ἐθνη μὴ προσθέντα τὸν ἑαυτῶν ὄβολον εἰς τὸν διανοητικὸν τῆς ἀνθρωπύτητος θησαυρὸν, ἔθνη μὴ ἀφέντα μετὰ θάνατον φιλολογίαν ὑπῆρξαν ἄξια οἰκίδους καὶ ἀνάξια πολιτικοῦ βίου! Ἡ σκηνὴ μορφοῦσα τὴν προφορὰν καὶ τὴν ἀπαγγελίαν, δίδει εἰς τὴν γλῶσσαν ἀρμονίαν καὶ κανονικότητα, κάλλος καὶ δύναμιν, ἄνευ δὲ ἀπαγγελίας ἀποβαίνει ἀδύνατος σχεδὸν ἡ τελείωσις τοῦ ὕφους διὰ συμμέτρων περιόδων καὶ ποικίλης συντάξεως. Ὁ διάλογος ἀποκτᾷ

λεπτότητα, ποικίλιαν καὶ εὐκαμψίαν θέλγουνται τὴν ἀκοήν· ἡ διήγησις ἐθίζεται εἰς τὴν γοργότητα καὶ τὴν εὐάρεστον χρῆσιν τῶν μεταφορῶν καὶ τῶν εἰκόνων, δι' ὧν φεύγεται ἡ πλήξις καὶ ὁ ὕπνος τοῦ ἀκροατοῦ. Τὰ φιλοσοφικὰ ζητήματα εὐρίσκουσι φράσεις καταλλήλους πρὸς ἀκριβῆ διερμηνεύσιν τῶν ὑψηλῶν ἐνοιῶν· ἡ δὲ ῥητορικὴ, δι' ἧς δημαγωγοῦνται τὰ πλήθη καὶ ὑφoῦνται οἱ πολιτευόμενοι, ἀπὸ τῆς σκηνῆς, μάλιστα ἀπὸ τῆς σκηνῆς δαμνίζεται τὰ σχήματα καὶ τὴν ἀκαταμάχητον δύναμιν! Ὁ Κικέρων ἀπεκάλεσε τὴν ῥητορικὴν ἀπλήρη ὑπόκρισιν, ὁ δὲ τραυλὸς καὶ ἰσχνόφωνος Δημοσθένης, ἀποτυγχάνων ἐπὶ τῆς Πνυκὸς καὶ συριττόμενος, ἔμαθε νὰ χύνη ποταμοὺς ῥητορικῆς εὐγλωττίας, νὰ καταπολεμῇ διὰ τοῦ λόγου τὸν Φίλιππον καὶ νὰ ἀποδιώκῃ τὸν Αἰσχίνην, διδαχθεὶς ὑπὸ Σατύρου τοῦ ὑποκριτοῦ!

Δὲν μὲ λανθάνει βεβαίως, εὐγενεῖς ἀκροαταί μου, ὅτι καὶ τὸ θέατρον τὸ τόσων ἀγαθῶν παραγωγὸν τοῖς ἀνθρώποις ἔχει, ὡς πάντα τὰ ἀνθρώπινα, συκοφάντας καὶ ἀσπόνδους πολεμίους. Μέγα πνεῦμα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, φιλόσοφος βαθύς συνταράξας διὰ τῆς φοβερᾶς γραφίδος του τὰ κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ θεμέλια μεγάλου ἔθνους, συναθροίζων καὶ κατατάσσων τὰ ἐπιχειρήματα τῆς διαλεκτικῆς αὐτοῦ ἐν εἴδει μαθηματικῶν ἀποδείξεων, ἀλλὰ καὶ διαβόητος ἐπὶ μισανθρωπίᾳ καὶ ἰδιοτροπία συλλογισμῶν, ἐκηρύχθη κατὰ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ. Ἐθεώρησε τὸ θέατρον ὄργανον μόνον διασκεδάσεως, ἀποτρέπον τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς ἐργασίας καὶ τῶν ἠθικῶν ἀπολαύσεων τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου, κατήγγειλεν αὐτὸ ὡς ὀλεθρίαν πηγὴν κοινωνικῆς διαφθορᾶς καὶ πολιτικῆς ἐξαχρειώσεως, ὡς ἠθικὸν μίσημα ἀναπτυσσόμενον ὑπὸ τῶν θεαμάτων καὶ τῆς φαυλότητος τῶν κωμῶδων!

Ἄλλὰ μὴ αὐτὸς οὗτος δὲν ἠξίωσεν ὅτι οἱ ἄνθρωποι εἰσὶν οὐχὶ κοινωνικοὶ ἀπὸ φύσεως ἀλλ' ἀπὸ συμβολαίου; μὴ αὐτὸς οὐ-

τος δὲν εὔρε τὸν ἄνθρωπον ἐλεύθερον, τὴν ἰσότητά τελείαν ἐκτὸς τῆς πολιτικῆς κοινωνίας; Μὴ αὐτὸς οὗτος, τέλος πάντων, δὲν ἠθέλησε ν' ἀπεδείξη, ὅτι αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι ἐβλάψαν τὴν ἀνθρωπότητα, ὅπως μὴ ἐν τοῖς συλλογισμοῖς ἀκολουθήσῃ τὴν ὁδὸν τῶν ὄνων, ἥτοι τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας; Καὶ τίς μωρὸς δύναται ν' ἀσπασθῇ πλέον σήμερον τοῦ Ρουσσώ τὰς ἀλλοκότους θεωρίας, αὐτὸ τὸ θαυμάσιον μνημεῖον τῆς ἀπατηλῆς σοφιστίας;

Ἐάν οἱ ἄνθρωποι διαφέρωμεν τῶν ζώων, εἴαν τὸ ἐντελέστερον δημιουργήμα τῆς φύσεως ἔχη ψυχὴν ἐν ἑαυτῷ προωρισμένην διὰ τὴν ἀθανασίαν, εἴαν τὸ πνεῦμα ἡμῶν εἴμεθα ἡμεῖς, τὸ δὲ σῶμα ἡμῶν εὐθραστον κέλυφος, ἀπλοῦν ὄστρακον τοῦ πνεύματος, προωρισμένον εἰς ἀποσύνθεσιν καὶ εἰς φθοράν, τότε ἐρρέτωσαν ἀπὸ τῆς διανοίας ἡμῶν αἱ θεωρίαι αὗται τῆς ἀποκτηνώσεως! Ὁ ἄνθρωπος ὡς ἐπιζητῆ παντὶ σθένει μέσα πνευματικῆς τελειότητος, διότι ἐν αὐτῇ ὑπάρχει ἴσως τὸ ἀκατάληπτον μυστήριον τοῦ ἀνθρωπίνου προορισμοῦ! Ἡ δύνατο ὅμως νὰ μ' ἐρωτήσῃ τις τῶν ἐνταῦθα παρισταμένων, διατί ἡ Ἐκκλησία ἀπηγόρευσε καὶ κατέκρινε τὸ θέατρον, ὅπερ Σὺ τοσοῦτον ἐξυμνεῖς; οὐδὲ καιρὸς μοι ὑπαλείπεται, οὐδὲ θέλω ν' ἀνερευνήσω πάσας τὰς αἰτίας, αἵτινες ἐπεισαν τὴν πάλαι Ἐκκλησίαν νὰ κηρύξῃ ἀμείλικτον πόλεμον κατὰ πάσης ἡδονῆς, καθ' ὅλων σχεδὸν τῶν ἑραίων τεχνῶν. Λέγω μόνον ἀπλῶς, ὅτι εἶχε δίκαιον καταδιώξασα τὸ θέατρον....

Καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπεφάσισε νὰ ἐξοντώσῃ τοὺς Ὀλυμπίους, ἠρημοῦντο δὲ οἱ μεγαλοπρεπεῖς τῶν ἐθνικῶν ναοὶ καὶ ἐθραύοντο τὰ ἀγάλματα τῶν Θεῶν, ἀπετέλουν δὲ ἀντίθεσιν τὰ ὀνόματα τοῦ Ἑλληνοῦ καὶ τοῦ χριστιανοῦ, ἡ νεαρὰ Ἐκκλησία δὲν ἠδύνατο, δὲν ἔπρεπε ν' ἀνεχθῇ τὸ θέατρον, ὅπερ παρέσυρε τὰ πλήθη ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς πίστεως, ἐμπνέον εἰς αὐτὰ τὸ σέβας πρὸς τὴν εἰδωλολατρείαν! Ἐκτὸς δὲ τούτου, ἀπὸ τῆς

παρακμῆς τῶν Ἑλληνικῶν πολιτειῶν καὶ ἐπὶ τῶν πρώτων τοῦ Χριστιανισμοῦ αἰώνων τὸ θέατρον, τὸ τέμενος αὐτὸ τῶν Μουσῶν, εἶχε καταστήσει εἰδεχθὲς κατὰ γόγιον ἀμαθείας καὶ ἀκολασίας, δυσώδους ὕλισμοῦ καὶ ἐσχάτης ἠθικῆς παραλυσίας. Καὶ αὐτὸ ὑπέστη τὸν νόμον τῆς παρακμῆς, παρακολουθήσαν τὴν πνευματικὴν ῥοπὴν τῆς τότε κοινωνίας, μετ' αὐτοῦ δὲ παρήκμασεν ἡ καλαισθησία τῶν λαῶν καὶ ἡ τέχνη τῆς δραματικῆς ὑποκρίσεως. Ἀπὸ τῆς σκηνῆς αὐτοῦ δὲν ἐδιδάσκοντο πλέον τὰ ἔργα τῶν μεγάλων τραγικῶν, οὐδὲ αἱ κωμῳδίαί τοῦ Ἀριστοφάνους! Φαῦλοι κωμῳδοὶ ἐπαίζον ἐν αὐτῇ τὰ διανοητικὰ ἐξαμβλώματα ποιητῶν φαυλοτάτων, καθίστων δὲ διὰ μορφασμῶν καὶ σχημάτων καὶ λόγων ἀναιδῶν ἐπαγωγὸν τὴν κακίαν, καὶ ἐνέπνεον εἰς τὰς ψυχὰς τῶν θεατῶν τὴν κακοήθειαν ὥστε δι' ἀμφοτέρους τοὺς λόγους εἶχε δίκαιον ἡ Ἐκκλησία ἀπαγορεύσασα εἰς τοὺς πιστοὺς τὸ θέατρον. Ἄλλ' ἀπηγόρευσε ἄρα γε τὸ θέατρον τοῦ Σοφοκλέους, ἢ τὸ θέατρον τῶν φαύλων κωμῳδῶν ἡ Ἐκκλησία; Τότε διατί ἀπεκάλεσαν προφήτην τὸν Δίσχυλον ἕνεκα τοῦ δεσμώτου Προμηθέως πολλοὶ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας; Διατ' ὁ Ἱεράρχης Γρηγόριος συνέγραψε τὴν τραγωδίαν τοῦ πάσχοντος Ἰησοῦ; Ἡδὲ ὅμως αἱ αἰτίαι τῆς ἀπαγορεύσεως δὲν ὑφίστανται πλέον, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας θάλλει καὶ εὐλογεῖ τὰ ἀγαθὰ, ἅτινα καρποῦνται ἀπὸ τῆς θεατρικῆς σκηνῆς αἱ κοινωνίαι!

Ἄλλ' ὅμως.... ὄχι! Ἐχει δίκαιον ἡ Ἐκκλησία, ἔχει δίκαιον καὶ σήμερον ἀπαγορεύσασα εἰς τοὺς πιστοὺς τὸ θέατρον! Καὶ μὴ ἐξέλειπον ἀπὸ τῆς ἱεραῆς αὐτοῦ σκηνῆς οἱ ἐπὶ Ρωμαίων φαῦλοι κωμῳδοί; Ἀπ' αὐτῆς ἔτι καὶ νῦν δὲν μεταδίδεται πνεῦμα ζωῆς εἰς τὰ πλήθη, ἀλλὰ μίαισμα σεσηπότητος καὶ παρακμάζοντος πολιτισμοῦ. Μυθιστοριογράφοι πυρέσσοντες τὸν νοῦν, ἢ ὑλόφρονες, παρέχουσιν εἰς τὴν σκηνὴν διανοητικὰ ἀποβράσματα, περιβάλλοντα

μέ ένδυμα έπαγωγόν τήν κακίαν, όπως
εξάψωσι τήν φαντασίαν καί τās άγενεΐς
δράμας τών θεατῶν. Βακχικοί όντως θίασοι
κατακλύζουσι τόν κόσμον, καί αὐτήν τήν
ταλαίπωρον Ἀνατολήν, διαφθείροντες τήν
ήθικήν καί τὰ ήθη, τήν διάνοιαν καί τήν
καλαισθησίαν. Μαινάδες κωμωδοί έπι-
δεικνύουσιν άσυστόλως κάλλη γυμνά, χο-
ρεύουσιν άναιδῶς τόν κόρδακα, αὐτό τὸ
can-can ή άλλους χορούς, δι' ὧν έμπνέουσι
τοΐς θεαταΐς άνήθικον φιληδονίαν, διδά-
σκουσιν εΐς τοὺς άκροατάς των παρωδίας
άνευ ποιήσεως, άνευ ήθικης, άνευ δραμα-
τικης τέχνης, τήν ώραιον Ἑλένην καί
τόν έν τῷ Ἄδῃ Ὀρφέα, τήν Περιχόλ καί
τήν *madame* Ἀκχώ! Οὕτω δέ ώθοῦσι
τās κοινωνίας εΐς πνευματικήν καί ήθικήν
παρακμήν, έξομοιοῦσι δέ αὐτάς πρὸς τοὺς
άσεβεΐς τοῦ Ρακίνα έν τῇ Ἀθαλίᾳ.

« *Rions, chantons, dit cette troupe impure* »
« *des fleurs en fleurs, des plaisirs en*
plaisirs »

« *prommenons nos desires* »

« *sur l' avenir insensé qui se fit* »

« *qui sait qui nous serons demain?* »

Τουτέστι: « Ἄς γελώμεν, ἄς ψάλλωμεν,

« λέγουσιν αὐτοί οἱ άσεβεΐς,

« άπό άνθέων εΐς άνθη καί άπό ήδονῶν

« εΐς ήδονάς ἄς περιφέρωμεν τās έπιθυμίας
μας »

« Ἐπὶ τοῦ μέλλοντος μωρὸς ὅστις βασι-
ζεται! »

« Τίς ήξεύρει άν θά ήμεθα αύριον; »

Ἐχει δίκαιον λοιπόν ή ήμετέρα Ἐκ-
κλησία, έχει δίκαιον έκσφενδονίζουσα κατά
τοιούτου θεάτρου τὸ άνάθεμα καί τόν
άφορισμόν! Τὸ καλόν καί τὸ κακόν φύον-
ται εκ τῆς αὐτῆς ρίζης, καί τὸ θέατρον ὡς
πάντα τὰ τοῦ κόσμου καθοράται εκ δύο
άντιθέτων άπόψεων. Ὑπὸ τὸ ρόδον ύπάρ-
χει ή άκανθα, καί έν τῇ χλόῃ τῶν λει-
μώνων κρύπτονται ή έχιδνα καί ὁ σκορ-
πίος. Προσέχετε, παραγγέλλει ήμῖν ή Ἐκ-
κλησία, λάβετε τὸ ρόδον μετά προσοχῆς
πρὸς κόσμησιν καί ὄσμῆν ευωδίας, διέρ-
χεσθε τοὺς ευανθεΐς λειμώνας με πάδας

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. Β΄.)

δι' ύποδημάτων έξησφαλισμένους, ὅπως άπο-
φύγητε τὸ κέντρον τῶν σκορπίων καί τὸ
δῆγμα τῶν ὄφρων... Ὑπαγόμεθα ἄρα
καί ήμεΐς, εγὼ καί οἱ συνάδελφοί μου, εΐς
τοὺς άφορισμοὺς τῆς Ἐκκλησίας; Κρύπτο-
μεν ἄρα καί ήμεΐς ὑπὸ τὰ άνθη τῆς τέρ-
ψεως, τῆς ήθικης διαφθορᾶς καί τῆς πολι-
τικῆς παρακμῆς τὸ δηλητήριον;

Ταπεινοὶ ἄλλ' εὐσεβεΐς θεράποντες τῆς
Μούσης Μελλπομένης, φεύγοντες έπιμελῶς
τὰ ὀλέθρια προϊόντα γηραιῦ καί παρακ-
μάζοντος πολιτισμοῦ, άγωνιζόμεθα κατά
τὸ δυνατόν ν' άνεγειρώμεν άπό τοῦ τάφου
τήν σκηνήν τοῦ Αΐσχύλου καί τοῦ Σοφο-
κλέους, ήτις θά μορφώσῃ βαθμηδόν τήν
γλώσσαν ήμῶν, έξάπτουσα συγχρόνως τήν
φλόγα τοῦ πνεύματος καί καλλιεργοῦσα
τόν άγρόν τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας. Ἀ-
κράδαντον έχοντες πεποιθήσιν εΐς τήν ευ-
γενῆ ήμῶν άποστολήν, χωροῦμεν πρὸς τὰ
πρόσω θαρραλέοι.

Θάλπετε λοιπόν, φιλόμουσοι Σμυρναῖοι,
θάλπετε γενναίως τὰ ζώπυρα τῆς εθνικῆς
σκηνῆς, ὅπως μετά χρόνον δημιουργηθῆ δέν-
δρον θαλερόν καί ὑψίκομον, παρέχον ευχύ-
μους καρποὺς καί παχείαν σκιάν. Ἀκολου-
θοῦντες τὸ παράδειγμα τοῦ μεγάλου Περι-
κλέους, έμπνέοντες εΐς τὰ τέκνα ὑμῶν ή-
θη χρηστά καί ακίβδηλον φρόνημα, απο-
στέλλετε αὐτά εΐς τὸ ήμέτερον θέατρον,
ίνα ποτισθῶσι νάματα πνευματικῆς ζωῆς
καί ήθικῆς τελειώσεως. Μῆ λησμονῆτε δ'
έπὶ τέλους ὅτι έν τῇ άσθενείᾳ ήμῶν ὑπη-
ρετοῦμεν τόν προορισμόν τῆς ήμετέρας
φυλῆς, ὅτι εΐμεθα άπόστολοι τοῦ εἰρηνικοῦ
καί τήν αδελφότητα τῶν τῆς Ἀνατολῆς
λαῶν επιδιώκοντος Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.